

Förord

I den här volymen samlas bidragen till Skandinavistdagarna 2008, som ägde rum i Gent 13-14 april 2008, under rubriken ‘Att välja och värdera – hur vi umgås med litteratur’. Med konferensen hyllades Ivo Holmqvist, som, efter några år som gäst-professor vid Skandinaviska institutionen i Gent, slutade sin långa professionella bana som lärare i nordisk litteratur.

Ett möjligt, och nog så utpräglat, sätt att umgås med litteratur uttrycks i följande rader, som jag gärna börjar detta korta förord med:

Den unga gossen, lemnad åt sig sjelf, slukar rövvar-romaner, spökhistorier och berättelser, “tryckta i år”, utan urskiljning, ju orimligare och onaturligare, desto bättre. Af denna usla andliga föda får mången sedermera indigestion hela lifvet igenom och vänjer sig aldrig att smälta det stora, sköna, sanna och allvarliga inom litteraturen.¹

Beskrivningen låter nog förlegat i våra öron, men kanske mest för att tiden har satt sin prägel på själva formuleringarna. Orden skrevs ner på mitten av 1800-talet, men även idag är det inte svårt att hitta utsagor som uttrycker samma tankegångar, som t.ex. följande:

Det kanoniska mästerverket har en mäktig andlig kraft. Det till-

¹ Citat från Torbjörn Forslid & Anders Ohlsson, *Hamlet eller Hamilton?* (2007), 51-52.

tal­lar den innersta kärnan i vår existens. (...) Även om alla former för mänskliga uttryck [...] är inskrivna i samma diskurs-universum förtjänar inte alla uttryck lika mycket uppmärksamhet. Även om samma analysredskap [...] kan användas på en mängd olika kulturprodukter så försvinner inte de kvalitativa skillnaderna, och Wallace Stevens och Stephen King behöver inte behandlas på samma vis. Betydande litterära verk äger den särskilda egenskapen att de skapar ett estetiskt och intellektuellt mervärde som är märkbart frånvarande i popkulturen [...]. Stor litteratur innebär ett vitalt möte med de bestående temata som hör till hela mänskligheten och som inte är förbehållet ett privilegierat fåtal.²

Drygt 150 år senare verkar alltså tron på fasta, fixa, inneboende värden som litteratur värd namnet ger uttryck åt och som finns där färdiga att bli upptäckta orubbad. En dylik självklar tro har nog inte legat till grund för Skandinavistdagarna år 2008. Utgångspunkten har nog snarare varit att litterärt värde och värdering av litteratur handlar om att *tillskriva* texter vissa egenskaper, i stället för att det skulle gälla att frilägga av betraktaren oberoende egenskaper i vissa texter.

Litterärt värde och litteratur uppfattas med andra ord som sociala konstruktioner, som sociala *fakta* som uppstår i ett nätverk av temporära relationer och interaktioner som tillsammans utgör det litterära systemet, det litterära fältet, eller hur man nu vill uttrycka saken.

Kännetecknande för det här systemet, för det här mer eller mindre fristående området i samhället där man så att säga sysslar med litteratur, är att handlingarna inom detta system gestaltas i institutionaliserade aktionsroller, som alla har sina egna bestämda so-

² K. Versluys, 'Do we have to ditch the canon?' i: Christophe Den Tandt (red), *Reading without maps? Cultural landmarks in a post-canonical age: a tribute to Gilbert Debusscher* (2005), 34-38 [min ö].

ciala förväntningar. Så kan man urskilja rollen av produktion, av förmedling, av bearbetning av litterära fenomen.³

Det är roller som alla erbjuder ett särskilt perspektiv på hur man umgås med litteratur, hur man väljer och värderar. Alla dessa olika aspekter har inte diskuterats under konferensen. Så har det inte funnits utrymme för en diskussion av författarnas roll, villkoren för skrivandet och hur dessa exempelvis påverkas av ändrade mediala möjligheter, eller den sociala rekrytering till yrket och den status som yrket ger eller inte längre ger osv. Inte heller har vi närmare gått in på läsarnas roll som sådan och utifrån ett smaksociologiskt perspektiv diskuterat t.ex. förändringar i läsbeteendet, i läsfrekvensen, eller huruvida gränserna mellan konsumtion av "hög" litteratur och "låg" litteratur har eroderats osv.

Men under konferensen har vi ändå hunnit diskutera en rad andra intressanta aktionsroller. En viktig roll i den materiella produktionen och i förmedlingen av litteratur men också i skapandet av ett rykte spelar förlagen. I sitt bidrag tittar Johan Svedjedal närmare på denna centrala roll som förlagen har i det kontinuerliga värderingsförlopp som den litterära processen utgör, som urvalsinstans, som produktionspartner och som varumärke.

Det finns naturligtvis också andra instanser som bidrar till skapandet av renommé. Litteraturkritiken är en sådan väsentlig länk i den litterära processen, och likaså utgör litterära priser ett betydelsefullt element i hur vi umgås med litteratur. Henk van der Liet undersöker huruvida vanliga läsare och professionella läsare väljer olika böcker när de prisbelönar litterära verk genom att jämföra smakdomarnas urval – i det här fallet medlemmarna i Statens konstfond i Danmark – med det urval som publiken får rösta fram i den Danske Banks litteraturpris. Under konferensen granskades

³ Se Schmidt, *Grundriß der empirischen Literaturwissenschaft* (1980-1982) för en teoretisk diskussion och Schmidt, *Die Selbstorganisation des Sozialsystems Literatur im 18. Jahrhundert* (1989) för en historisk genomgång.

litteraturkritiken i två inlägg: Ivo Holmqvist diskuterade dagens förändrade villkor för den frilansande kritikern, Leif Høghaug talade om den värderingsgrund litteraturkritikerna utgår från när de väljer och bedömer litterära verk. Inte med på konferensen var Per Rydén, men han bidrar nu till denna volym, med en artikel om *introduktören* Carl David af Wirsén.

Skandinavistdagarnas målpublik – lärare och studenter – har naturligtvis ett särskilt förhållande till konferensens problematik. Litteratur i relation till skolan och utbildning har på ett eller annat sätt varit ämne för fyra bidrag. Lena Kåreland diskuterar hur den svenska litteraturundervisningen i dag går till och vad den innehåller, dels på ungdomsskolans olika nivåer, dels inom lärarutbildningen. Per Erik Ljung kommenterar sina erfarenheter från undervisning, forskning och litteraturhistorieskrivning – i ett nordiskt perspektiv och han kommer med några kritiska synpunkter på utvecklingen. Anne-Marie Mai konstaterar som utgångspunkt för sitt bidrag ett sviktande intresse för den äldre litteraturen bland de yngre litteraturvetarna. Hon diskuterar sedan nya sätt att närma sig litteraturhistorieskrivningen och den historiska läsningen. Torill Steinfeld, till sist, går in på den norska litteraturkanon, både utifrån ett historiskt perspektiv och utifrån dagens livliga debatt om kanons vara eller icke-vara.

Daan Vandenhoute, University College Ghent,
Faculty of Translation Studies